

Կ Ե Ղ Մ Հ Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ամիսներ առաջ Կեսարիաէն Գեր․ Տրդատ եպիսկ․ Պալեան «Նախակիրկական-Հաթեան նշանագրով նոր կնիք մըն ալ» կը հրատարակէր «Հանդէս Ամսօրեայ»-ի մէջ (1899 մայիս, էջ 150), փափագելով որ՝ ինչպէս առջի հրատարակած քանի մը կնիքներուն լուծումը տուած էինք՝ (*) այս վերջնոյս ալ ընթերցումն ու մեկնութիւնը տանք։ Մենք՝ համամիտ վեր․ Հ․ Վ․ Մելքիսեդեկեանի տուած մեկնութեան, մեր Գեր․ քարեկամին հետարժեքութիւնն ու փափագը գոհացուցինք համառօտ յօդուածով մը, որ հրատարակուեցաւ «Հանդ․ Ամս․»-ի յաջորդ պրակով իսկ (1899 յունիս, էջ 186), եւ յայտնեցինք՝ թէ «Նախակիրկական-Հաթեան նշագրով» կարծուած յունական այս «նոր կնիքը» նորադոյն ժամանակի գործ է եւ կեղծ։ Եւ չէինք սխալած։

Ինչպէս յայտնի է շատերու, քանի մը տասնեակ տարիներէ ի վեր հրապարակը լեցուած է արդէն կեղծ հին գրամներով, կնիքներով, պնակիտներով եւ ուրիշ կարգի արձանադրութիւններով։ Կեղծարարներու որջերն հասկըցուած են վերջապէս, որ կը գտնուէին եւ կը գտնուին մինչեւ այսօր իսկ ի Բաղդադ եւ ի... Կեսարիա։ Վերջերս մեր տեսածներն ալ արդիւնք էին Կեսարիոյ գործարանին։

Օրինակներ չեն պակսիր հաստատելու համար մեր ըսածն։

Անցեալ օր Պարիսաբնակ Պր․ Միհրան Սվաճեան, որ հնութեանց վաճառականութեամբ կը զբաղի, ցոյց տուաւ մեզ Մեծն Տիգրանի սակաւագիւտ արծաթ դրամ մը, որ 20 հազարորդամետր տրամագիծ ունի եւ որուն վրայ գրուած է յունարէն տառերով — «Թագաւորաց Թագաւորին Տիգրանայ», մինչդեռ հրապարակի վրայ ստորածուած Տիգրանի դրամներն աւելի խոշոր են եւ 26—28 հզմ․ տրամագիծն ունին նոյնպէս յունարէն հետեւեալ գրութեամբ միայն — «Թագաւորին Տիգրանայ»։ Արդ Պր․ Մ․ Սվաճեան յայտնեց՝ թէ որովհետեւ Տիգրանի մեծագիւր դրամը կ'արժէ 60 Ֆրանկ, իսկ փոքրը կ'արժէ 600 Ֆրանկ, ուստի՝ քանի

(*) Տեսեալ Proceedings of the Society of Biblical Archaeology, 1898 Յունիս, էջ 230—234, «Հանդ․ Ամս․» 1899 Փետրուար, էջ 51—52։

մը տարիէ ի վեր ասդին անդին կը տեսնուին նոյն փոքրադիրներուն կեղծերն ալ , որոնք պատրաստուած են Կեսարիոյ մէջ :

Ասիկա կը հաստատուի նաեւ հետեւեալ պարագայով :

Պարիսաբնակ ուրիշ հնաւիճառ մը , որ ծանօթ է շատերու իր մեծ հաւաքածոյովը , նոյնօրինակ հնութիւն մը յանձնեց մեզ ի քննութիւնս : Այս հնութիւնը խոշոր camée մըն էր , որ կը ներկայացընէր գդակակիր մարդ մը , երկար մօրուքով , բոլորտիքը գրեթէ : Մեզի ներկայացընող հնագէտը կը պնդէր թէ անիկա «Սասանեան» հնութիւն մըն է , եւ թէ բոլորտիքը գծուածները «ծաղիկներ» կամ զարդեր են : Մենք առաջին ակնարկով մը յայտնեցինք թէ այդ «ծաղիկներ»ը ոչ այլ ինչ են բայց հիւսնաքիւն մեծաւոր են քիւնեալ գրեթէ , հետեւաբար հնութիւնն ալ ոչ թէ «սասանեան» է այլ աքեմենեան , եւ 800 տարւոյ չափ աւելի հին քան իր ենթադրած ժամանակն : Երկրորդ քննութեամբ մը՝ նոյն բեւեռագրերն իրարու քով բերելով ունեցանք ծանօթ անուն մը , Վշդասպ = Վշտասպ , որ Դարեհ Ա-ի հայրն էր : Քիչ մըն ալ յառաջ տանելով մեր քննութիւնը՝ նկատեցինք թէ մեզի ներկայացուած այս հնութիւնը կեղծ է , եւ պատրաստուած Տաճկաստանի մէջ , նոյն իսկ ... Հայու մը ձեռքով : Բայց մենք այս վերջնոյն նկատմամբ բան չյայտնեցինք մեզի ներկայացընող օտարագիրին . վասն զի խնդիրը փափուկ էր . այսչափ ըսինք միայն՝ թէ հաւանականաբար Գեսարիոյ մէջ պատրաստուած ըլլայ այն : Եւ հիմա կը բացատրենք «Բանասէր»ի մէջ այն պարագաներն որոնք առաջնորդեցին զեմզ այս եղբակացութեան :

ա . ներկայացուած պատկերն , որ անշուշտ Դարեհին հօր Վշտասպինն էր , հնութեան հետք մը չէր կրեր իր գդակին եւ հագուստին ուրիշ մասերուն վրայ :

բ . Վշտասպ՝ պատմութեան համար անկարեւոր անձնաւորութիւն մըն էր . վասն զի ինքը թէեւ Աքեմենեան սերնդէ՝ բայց չէ թագաւորած երբեք . նոյն իսկ իր որդին Դարեհ արձանագրութեան մը մէջ իր ճիւղաւորութիւնը գրած ժամանակ «թագաւոր» տիտղոսը չի տար Վշտասպին . հետեւաբար՝ այսպիսի կարեւորութենէ զուրկ անձի մը պատկերը չինելու պատիւը չէին ընել նախնիք :

գ . Վշտասպին անունը բոլորովին սխալ ուղղագրութեամբ մը գրուած էր . նախ՝ անունիս երկրորդ տառն շ = ս մէկ անկիւնաւոր գծէ կը բաղկանար միայն , մինչդեռ ուղիղն է երկու անկիւնաւոր գիծ . երկրորդ՝ այս անունը գրուած էր «Վշդասպ» (ընթերցի՛ր Vschdâsb) ձեւով , փոխանակ գրուելու՝ Վիստասպ (Vistâspa) կամ գէթ Վիշտասպ (Vischtâspa) ինչպէս յունարէնն ալ է՝ Յիւստասպէս . արդ՝ կեղծող անձը կերպով մը եւ հայերէն գրքերէ միայն ծանօթանալով «Վշտասպ» անունն իր առջեւ ունեցած է պարսկական բեւեռագրերու այբուբենի ցանկ մը , «Վշտասպ» անունն իւրաքանչիւր տառին համազօր բեւեռագիրը գտնելու

համար • եւ իրօք յաջողած է , բայց ձախորդ կերպով , վասն զի կեղծա-
րարն՝ ըստ արեւմտեան արտասանութեան՝ Vschdasb կը հնչէր իր տե-
սած «Վշտասպ» անունը, փոխանակ կարդալու Vschtaspi, ինչ որ կը հե-
տեւի նաեւ անունիս աքեմէնեան եւ յունական ձեւերէն • հետեւաբար
երրորդ տառն իր արտասանութեան համեմատ s=d դրած է եւ վերջին
տառը պ=b , այնպէս որ՝ արեւելեան հայ մը «Վշդասք» պիտի կարդայ
այս հնութեան վրայ գրուած անունը :

Այս նկատողութիւններէն բացարձակապէս կը հետեւի թէ լեզուա-
բանութեան անհմուտ թրքահայ մը միայն կրնար ըլլալ զայն կեղծողն:

Կ . Թ . Բ .

